

“Ik heb nooit een kind mee- gemaakt dat **vanzelf** alles kon”

Interview met Marjes Benoist over het lesgeven aan jong talent

Olga de Kort

Wat is een talent? Hoe werk je met getalenteerde kinderen? Hoe belangrijk zijn ouders en de omgeving in een leerproces? Als docent van de jong talentklas (de Sweelinck Academie) en hoofdvakdocent van de vakopleiding aan het Conservatorium van Amsterdam komt Marjes Benoist dagelijks in aanraking met jonge pianisten die dankzij hun aanleg de potentie hebben om tot begaafde pianisten uit te groeien. Mits ze op tijd ontdekt, goed begeleid en gecoacht worden. Dat is precies de taak van een jong talentafdeling van een conservatorium.

OdK: Iederen heeft het tegenwoordig over ‘jong talent’ en menig conservatorium heeft wel een jong talent-afdeling. Is dat ‘jong talent’ niet een te beladen term?

MB: Ik ben op zich niet tegen de term ‘jong talent’. Talent is een voorwaarde, maar het betekent op zichzelf weinig. Het gaat erom wat je ermee doet en hoe je je talent ontwikkelt. De benaming ‘jong talent’ schept naar mijn mening te grote verwachtingen, alsof alles vanzelf gaat. Eigenlijk kun je van talent pas in retrospectief spreken.

Vroeger had men het voortdurend over 'wonderkinderen'. De uitzonderlijke prestaties van de jonge Mozart, Liszt, Clara Wieck, Anton Rubinstein en vele anderen uit het verleden zijn nog steeds legendarisch. Zijn wonderkinderen de wereld uit tegenwoordig?

Ze zijn er nog steeds, het zijn er misschien wel steeds meer, waardoor ze minder opvallen. Er wonen alleen al in Tokyo meer pianisten dan in heel Europa samen, om nog maar te zwijgen van China en Korea waar een fenomenale pianocultuur is ontstaan. De vroegere wonderkinderen waren net kermisattracties, omdat ze in de ogen van het publiek iets heel bijzonders verrichtten. Tegenwoordig zet je YouTube aan en zie je overal filmpjes met kleine kinderen die voortreffelijk piano spelen. Ik denk dat YouTube het niveau van muziekmaken wereldwijd enorm heeft beïnvloed. Kinderen kunnen daarop zelf repertoire beluisteren en kennen daardoor muziek die je niet meteen van hen zou verwachten. Ze leren snel en veel van hun gesurf op Internet. Het heeft een toegevoegde waarde bij het lesgeven.

De tijden dat getalenteerde kinderen thuis privelessen kregen en doelgericht als pianisten, violisten, cellisten opgevoed werden, zijn ook voorbij. De leerplicht maakt het in Nederland vrijwel onmogelijk tijdens de middelbare schoolperiode heel lange studeersessies voor piano te reserveren. Veel mensen denken ook dat lang studeren kindermishandeling is, terwijl ze het normaal vinden dat kinderen uren tv kijken of gameverslaafd zijn.

De spreekwoordelijke studie-uren, zijn die bij talenten echt nodig?

Er bestaat zeker een verband tussen het aantal studie-uren en het spelniveau. Hoewel sommige kinderen in aanzienlijk minder tijd meer bereiken dan hun leeftijdgenoten. Er zijn onderzoekers die het aantal studie-uren van topmusici hebben berekend. Zo heb je, volgens het onderzoek van Ericsson, circa 10.000 studie-uren nodig om het niveau van een professionele musicus te bereiken. Er is ook een vergelijkbaar onderzoek van Sloboda, Davidson, Howe & Moore¹ dat de studie-uren bij muziekscholen in kaart brengt. Een examen voor graad 8 van de British Associate Board vergt 3300 uur pianostudie. Dit alles ongeacht de begaafdheid van een leerling. Het bestaan van een 'talent' wordt door dergelijke resultaten nagenoeg ontkend.

En het belang van een docent zo te zien ook. En dat terwijl zonder een goede begeleiding geen enkel talent een kans krijgt.

Zonder een goede docent wordt een talent vaak niet eens herkend. Ik hoor vaak zeggen: "Jij hebt makkelijk praten want jij werkt uitsluitend met talenten". En ik denk op mijn beurt dat er statistisch gezien op muziekscholen waarschijnlijk veel meer talent rondloopt dan ik in mijn leven heb gezien. Mijn leerling Aidan Mikdad, die net een internationaal pianoconcours in Lagny-sur-Marne bij Parijs heeft gewonnen, zat eerst twee jaar op een muziekschool en werd daar helemaal niet tot de getalenteerden gerekend. Met hem ben ik ongeveer bij niets begonnen, hij moest zelfs nog leren noten lezen.

Wat zijn de andere misverstanden over jonge talenten die je graag uit de wereld wilt helpen?

Veel mensen verwarren het bezitten van talent met het vermogen om mooi of virtuoos te spelen, en dan komen we bij een cirkelredenering uit: "Zij speelt zo prachtig omdat ze talent heeft. Hoe weet je of ze talent heeft? Maar dat is toch duidelijk omdat ze zo mooi speelt!" Hier wordt het talent met terugwerkende kracht vastgesteld, wanneer al enigszins sprake is van muzikaal spel. Als docent moet je een gave voor muziek kunnen

herkennen nog voordat kinderen in staat zijn te laten horen dat zij muzikaal zijn.

Verder denkt men vaak dat bij een talent alles van een leien dakje gaat. Dat is niet zo, het talent manifesteert zich niet vanzelf. Het niveau voor toelating bij de jong talent afdeling is meestal een inventie van Bach, een Czerny-etude uit opus 299 en een romantisch werk. Het maakt natuurlijk wel veel uit op welke leeftijd je dat kunt. Een zestienjarige wordt bij ons geacht inmiddels wel Chopin- en Liszt-etudes te spelen.

Ook heel begaafde kinderen moeten alles vanaf het begin leren: de goede houding, de positie van de handen, het notenlezen. Dat zijn overzichtelijke zaken, hoewel dat ook niet altijd snel gaat, maar de meeste tijd gaat toch in het aankweken van begrip van de muzikale taal zitten. Kinderen moeten al jong een zintuig ontwikkelen voor de muzikale syntaxis, net zoals je een taal liefst zo vroeg mogelijk leert.

De lestijden van muziekscholen, maar zelfs die op de conservatoria, zijn volgens mij te kort om talent echt goed te begeleiden. Er gaat dus veel eigen tijd in zitten. Je hebt onvoorwaardelijke toewijding van beide kanten, docent en leerling, nodig om iets bijzonders tot stand te brengen.

Hoe herken je dan een talent?

Ieder kind is uniek, maar er zijn bepaalde maatstaven die gewoon te testen zijn. Een muzikaal gehoor bijvoorbeeld, een ritme- en tempogevoel, artistieke begaafdheid. Het is lastig te definiëren. Ik zie vooral aan de ogen van kinderen hoe ze reageren op muziek, of ze een emotionele resonans hebben, op verschillende klanken. En of ze ook fysieke belangstelling voor een piano hebben merk je eveneens al heel snel. Sommige kinderen kunnen er niet afblijven, anderen beginnen steeds te praten om het moment van zelf spelen uit te stellen.

Ik doe altijd improvisatiespelletjes met kinderen die nog niet kunnen spelen, daar hoor ik het meeste aan af.

Talent voor pianospelen en algemene hoogbegaafdheid, hoe verhouden die zich tot elkaar?

Een hoogbegaafd kind hoeft niet per definitie een talent voor pianospelen te hebben. De ouders denken daar vaak heel anders over en verwachten van hun hoogbegaafde kind snelle en goede muziekprestaties. In de praktijk werkt het niet zo. De hoogbegaafde kinderen leren zeker veel sneller, maar ze zijn niet per se muzikaler of creatiever. Een hyperhoogbegaafd kind hoeft helemaal geen sensationele motoriek te hebben.

Dat neemt niet weg dat getalenteerde pianisten inderdaad heel vaak hoogbegaafd zijn. In China moet je trouwens een hoog resultaat bij een IQ-test en uitsluitend tien op je schoolrapport hebben om in aanmerking te komen voor een conservatoriumopleiding. Nog voordat de toekomstige studenten komen voorspelen, vergelijkt de selectiecommissie hun schoolprestaties. Zo kom je vanzelfsprekend uitsluitend bij hoogbegaafde studenten uit.

De toelatingseisen aan conservatoria worden ook steeds hoger.

Ja, je moet al bij toelatingsexamen een heel hoog niveau hebben. De toelatingsexamens voor de bacheloropleiding hebben nu het niveau van de eindexamens van twintig jaar geleden. Tegelijkertijd is het studeren aan conservatoria al lang een internationale aangelegenheid geworden. Vroeger studeerde je aan het dichtstbijzijnde instituut, nu aan het meest prestigieuze. Het internationale aanbod verhoogt automatisch de toelatingseisen.

En de getalenteerde kinderen uit de jong talentklas moeten als geen ander aan deze hoge eisen voldoen. Doen ze allemaal een vervolgopleiding?

Nee, niet allemaal. Nagenoeg alle kinderen die tijdens hun middelbare schooltijd de Sweelinck Academie hebben gevolgd hebben ruimschoots voldoende niveau voor toelating aan een van onze conservatoria. Een aantal van hen zet muziekstudie inderdaad voort in Amsterdam, anderen gaan naar Berlijn, Londen, Hamburg, New York. Sommigen kiezen uiteindelijk voor een studie met meer sociale zekerheid in het vooruitzicht dan een musicus heeft en gaan medicijnen, rechten of geschiedenis studeren.

Dat de overheid studenten oplegt een keuze voor één studie te maken is niet in het voordeel van conservatoria, waar zeker de hoogbegaafde studenten goed in staat zijn zich pluralistisch te ontwikkelen.

Maar voordat het zo ver is, moeten jonge leerlingen nog veel leren. Hebben getalenteerde leerlingen een andere benadering tijdens de les nodig?

De eerste fase is de meest ingewikkelde. Lesgeven aan beginners is een vak apart, maar bij heel begaafde kinderen werkt het soms weer anders. Ik had een jongetje op les dat in een week perfect begreep hoe hij moest notenlezen. Maar hij was veel te lui om uit te vinden waar die noten dan op de piano moesten zitten. Dat duurde bij hem net zo lang als bij normaal begaafde kinderen.

De begaafde leerlingen hebben meestal geen geduld omdat op school alles altijd als vanzelf gaat en ze nooit hoeven te leren werken. Dat studeren doen ze dan ook zeker niet automatisch voor hun pianoles.

Nog een belangrijk verschil is dat heel begaafde kinderen niet altijd stapsgewijs door het materiaal gaan, maar soms enorme stukken overslaan. Die ontbrekende facetten moeten dan op een ander moment worden behandeld. Hoe meer zelfvertrouwen kinderen krijgen hoe meer geduld ze met zichzelf hebben om minutieus te studeren. Na een ingewikkeld technisch veeleisend stuk vinden ze het opeens een hele opluchting om iets met weinig noten mooi te spelen, terwijl het daarvoor een *no-go area* was.

Werk je volgens een bepaalde methode?

Ik gebruik geen specifieke methode. Ik ga er vanuit dat ieder kind uniek is. Vanaf het begin probeer ik vooral heel goed te luisteren naar wat kinderen mij over zichzelf vertellen en wat ze leuk vinden om te spelen. Een leerling mag met het *Darth Vader's Theme* van John Williams, een stuk van Dave Brubeck of een Prelude van Bach aankomen, alles is welkom. Als kinderen merken dat ik hun favoriete muziek serieus neem, gaan ze op den duur ook naar mijn muziek luisteren.

Welke factoren spelen er - behalve zorgen voor een goede docent - verder een rol bij de talentontwikkeling?

Het slagen van de opleiding is vaak een kwestie van de drie P's: *Parents, Peergroup and Practise*. Oftewel in het Nederlands: Ouders, Omgeving en Oefenen.

Het opleiden van een talent is een teamwork. Als pianodocent ben je afhankelijk van de inzet van de ouders. Zij moeten de kinderen naar de lessen brengen, zorgen voor een veilige omgeving waarin een kind ongestoord kan studeren, een bepaalde huiselijke discipline creëren die deze studie mogelijk maakt en ze moeten hun kind door dik en dun steunen. Voordat ik een leerling aanneem, heb ik eerst een gesprek met de ouders om te kijken of ik met hen 'door één deur' kan. Ouders kunnen helaas

heel andere verwachtingen hebben dan ik. En dan is de samenwerking zoek, terwijl je voortdurend moet overleggen en in harmonie beslissingen moet nemen.

Het valt me trouwens op hoe verschillend de Japanse, Chinese en Koreaanse, Russische of Poolse ouders naar de lessen van hun kinderen kijken. De toewijding van Oost-Europese of Aziatische ouders is gigantisch; de waarde van een klassieke muziekopleiding staat daar hoog aangeschreven, en als docent ben je heel belangrijk. Voor Nederlanders ben je een *loser* als je les geeft, dan ben je niet goed genoeg om zelf te spelen. Klassieke muziek is een linkse hobby, waar je niets mee kunt.

Hoe bepalend is de omgeving?

In de puberteit weegt de mening van schoolvrienden heel zwaar. Als zij negatief tegenover een muziekstudie staan, is het voor de kinderen heel moeilijk om 'te overleven'. Jong talent of niet, ze haken af omdat klassieke muziek niet populair is op de middelbare school. Vooral bij meisjes zie je het vaak: ze willen graag bij een groepje horen en zijn *drop-outs*. Klassieke muziek is op die leeftijd zelden een favoriete sport. De jongens ontwikkelen zich anders. Als ze eenmaal ontdekken waar ze goed in zijn, zetten zich er dan volledig voor in. Ze zijn aanvankelijk vaak later dan meisjes met hun toewijding en precisie om te studeren, maar als ze er eenmaal voor kiezen lijken ze minder afhankelijk van hun *peer group* dan meisjes.

De kinderen met ouders van verschillende nationaliteiten kiezen trouwens opvallend genoeg juist voor een klassieke muziekopleiding. Ze zoeken kennelijk een toevlucht tot klassieke muziek omdat het een universele taal is die overal werkt. De muziek stijgt boven de landsgrenzen uit.

En de derde O? Let je er op dat je leerlingen veel oefenen?

Ik zie een talent niet als een optelsom van studie-uren met als resultaat mooi spelen. Ik vraag nooit hoeveel en hoe lang mijn leerlingen achter de piano zitten. Ik merk het tijdens de les, of ze er wel of niet iets aan gedaan hebben. Zij merken het op hun beurt aan mijn reactie: "Niet gestudeerd? Dan is de les een tijdverspilling". Dat heb ik in Rusland gezien: in Moskou ging de les niet door als ik mijn stukken niet uit het hoofd had geleerd. En omgekeerd kreeg ik een hele lange les als ik veel gewerkt had. Het is een fantastische manier om kinderen iets duidelijk te maken.

Marjes Benoist met haar leerling Aidan Mikdad tijdens het congres 'Managing your Talents', georganiseerd door het Conservatorium van Amsterdam.

Vanuit de opleidingen in Moskou komt ook het idee om talenten vroeg te ontdekken en zo vroeg mogelijk met de pianostudie te beginnen.

Als kinderen pianospelen leuk vinden en niet door hun ouders gedwongen worden, waarom dan niet? Bij sporters is het al lang geaccepteerd dat je kinderen heel vroeg coacht en aan het talent werkt. Er worden miljoenen uitgeven voor begeleiding van jonge sporters, en bij muziek moet het kennelijk vanzelf gaan en liefst ook nog gratis. Je maakt muziek toch voor je plezier?

Zelf droomde ik al op mijn vierde over de piano, maar moest tot mijn tiende wachten voordat ik daadwerkelijk op les mocht. Mijn eerste lerares, Greet Dijkstra, was een zeer toegewijde, lieve en goede pedagoge. Ik vond het spelen heel leuk, en het ging eigenlijk vanaf het begin heel snel. Binnen een jaar speelde ik voor de radio en op mijn vijftiende zat ik al in het eerste jaar van het conservatorium in Amsterdam.

Was jij herkend als een jong talent?

Nee, zo iets bestond toen helemaal niet. Ik was een eerstejaars studente van Jan Odé, de toenmalige directeur van het conservatorium, en moest met volwassen zangers en pianisten meedraaien. Het was een enorm verschil: ik zat midden in mijn puberteit, terwijl mijn medestudenten al verloofd en getrouwd waren! Ook bij de keuze van het repertoire werd niet naar mijn leeftijd gekeken, ik speelde wat de rest ook speelde.

Hoe kwam jij op het idee om kinderen les te gaan geven?

Na Amsterdam studeerde ik nog twee jaar bij Guido Agosti aan het conservatorium van Rome en twee jaar aan het conservatorium van Moskou als leerlinge van Evgeni Mogilevski en Henrietta Mirvis. Terug in Nederland werd ik al vrij snel uitgenodigd om les te geven aan de conservatoria van Arnhem, Alkmaar en later Hilversum en Amsterdam. Ik was vanaf het begin docente aan de bachelor- en masteropleidingen en had aanvankelijk heel weinig met jonge leerlingen te maken.

Mijn belangstelling voor het jong talent heb ik vooral aan het Prinses Christina Concours te danken, waar ik ooit als jurylid werd gevraagd. Ik vond het een heel sympathiek concours waar je met deelnemers heel goed kon praten en veel feedback kon geven. Niet veel later kreeg ik in Arnhem mijn eerste leerling van 12, See Siang Wong. Hij doceert nu op de Hochschule der Künste van Zürich. Al doende ontdekte ik dat kinderen tot veel snellere progressie in staat waren dan volwassen conservatoriumstudenten.

Hoe ontstond de jong talent opleiding in Amsterdam?

Twintig jaar geleden bestond jong talent aan het CvA voornamelijk uit een vioolklas van Davina van Wely. Dat de strijkers eerder waren met deze jong talentontwikkeling dan de pianisten heeft enerzijds te maken met de mogelijkheid om op kleine kwart, halve en driekwart violen te spelen. Wij beschikken niet over kleinere instrumenten die geschikt zijn voor kinderhanden (of voor volwassenen met kleine handen).

Pianohandelaar Frans Willem Andriessen uit Haarlem werkte trouwens aan een dergelijk instrument. Ik mocht er enige tijd les op geven in het CvA en was heel enthousiast over de mogelijkheden van de 'kinderpiano', voorzien van een klavier met een 7/8 toetsenbord. Een van mijn leerlingen, Lucie Oldenburg, die met minuscuul kleine handjes behept was, kreeg thuis zo'n kinderpiano. Ik weet nog dat ze het liefst Bartók speelde. Op dat instrument kon ze al die grote akkoorden en octaven spelen. De piano werd weggehaald, omdat er verbeteringen in moesten worden aangebracht.

Meteen was Lucie haar motivatie kwijt, want ze kon al die mooie dingen domweg niet op een gewone piano spelen en stopte! Helaas is Frans Willem overleden en heeft hij de ontwikkeling van dit project niet kunnen voortzetten.

Vanaf welke leeftijd zijn de leerlingen in Amsterdam welkom?

De Sweelinck Academie leidt kinderen op tussen de acht en achttien jaar. In het begin zijn we trouwens heel bewust van de titel 'jong talentklas' afgestapt, omdat het behoorlijk belastend voor de kinderen is. Ook zonder het predicaat 'talent' kan een leerling na deze opleiding hopelijk een stuk beter spelen dan toen hij nog wel talent had of een talent was. Maar door de huidige politieke ontwikkelingen bleek het juist nodig om een opleiding voor toptalenten in huis te hebben. Dus hebben we onlangs weer de subtitel 'Nationale opleiding voor jong toptalent' gekregen.

Een jong talent, een getalenteerde leerling, een hoogbegaafde leerling, een toptalent. Wat is jouw eigen definitie van talent?

Ik zie talent vooral als een natuurlijke begaafdheid. Talent op zich is een paradox. Om een goed musicus te worden moet je tenminste over veel paradoxale eigenschappen en kwaliteiten beschikken.

Ten eerste moet je introvert zijn om al die uren opgesloten in je studeerkamer te kunnen zitten, maar tegelijk moet je wél extravert genoeg zijn om buiten je studeerkamer te kunnen functioneren. Je moet de bescheidenheid en de nederigheid zelve zijn als het om het studeren gaat. Grote ego's zitten in de weg bij het onderwijs, maar zijn op een podium juist heel essentieel. Je moet van nature gevoelig zijn om alle muzikale emoties vanuit partituur in klank om te kunnen zetten, maar onaangedaan en koudbloedig zijn als iemand kritiek op je spel uit.

Verder heb je de motorische begaafdheid nodig van een topatleet en tegelijkertijd moet je kunnen denken als een dichter en filosoof. Dat noem ik een waanzinnig huwelijk tussen intellectuele en fysieke dispositie. Het is ook belangrijk dat je in staat bent om een solitair bestaan te leiden maar tegelijkertijd moet je ook goed sociaal kunnen functioneren en over goede communicatieve vaardigheden beschikken.

Zijn er veel pianisten, laat staan jonge talenten in opleiding, die aan deze beschrijving kunnen beantwoorden?

Helaas, je kunt niet een paar dozijn talenten bestellen. Die lopen niet zo maar rond met een bordje 'talent'. Op het CvA zijn we in de gelukkige omstandigheid dat er jaarlijks ouders bij ons aankloppen met kinderen waarvan zij zeker denken dat het wereldwonderen zijn en die in onze ogen in het gunstigste geval nog helemaal aan het begin staan! Het CvA heeft nooit aan scouting gedaan, dus het is eigenlijk min of meer toevallig als het allemaal goed uitpakt.

Noot:

¹ Sloboda, John A., Davidson, Jane W., Howe, Michael J.A., & Moore, Derek G., 'The role of practice in the development of performing musicians'. *British Journal of Psychology* Vol.87 Issue 2, May 1996, 287–309. Online beschikbaar zie <http://cogprints.org/656/1/innate.htm>, (red.).